

TÍCH HỢP GIÁO DỤC HƯỚNG NGHIỆP TRONG DẠY HỌC CÁC MÔN KHOA HỌC Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG: NHIỆM VỤ CỦA TỔ CHUYÊN MÔN VÀ BIỆN PHÁP QUẢN LÝ CỦA HIỆU TRƯỞNG

NGUYỄN THU TRANG*

1. Tích hợp giáo dục hướng nghiệp (GDHN) trong dạy học các môn khoa học

Ở bậc phổ thông nói chung và trường trung học phổ thông (THPT) nói riêng, chương trình học được cấu trúc gồm nhiều môn học, mỗi môn học được thiết kế từ các môn khoa học, bao gồm cả khoa học tự nhiên (Toán học, Vật lý, Hóa học, Sinh học) và khoa học xã hội (Ngữ văn, Lịch sử, Địa lí...), khoa học công nghệ (Công nghệ, Tin học...). Các môn học này không chỉ cung cấp những kiến thức cơ bản, nền tảng cho học sinh (HS) THPT, mà thông qua đó, HS còn có thể bước đầu tìm hiểu về thế giới nghề nghiệp, về mối liên hệ giữa các kiến thức khoa học với các vấn đề thực tế của sản xuất, kinh tế, về mối liên hệ giữa khoa học với các ngành nghề, từ đó hiểu thêm sự cần thiết phải nắm chắc các khoa học đó với tương lai của chính bản thân mình. Chẳng hạn như, Sinh học là một khoa học tự nhiên, liên quan đến nhiều ngành nghề như Y học, Nông nghiệp, Công nghiệp, Môi trường... Trong quá trình dạy học Sinh học, giáo viên (GV) có thể lựa chọn một số đơn vị kiến thức phù hợp để lồng ghép thêm các thông tin về các ngành nghề liên quan. Ví dụ: Bài 32, Sinh học 10: *Bệnh truyền nhiễm và miễn dịch*, GV có thể giới thiệu hoặc gợi ý HS tìm hiểu thêm về ngành sản xuất vacxin phòng các bệnh truyền nhiễm, đọc hiểu các mẫu chuyện về các nhà khoa học tìm ra vacxin nổi tiếng như viêm gan B, viêm não Nhật Bản, H5N1 (1).

Như vậy, tích hợp GDHN trong dạy học các môn khoa học thực chất là lồng ghép nội dung GDHN vào mỗi môn học ở một số các đơn vị kiến thức nhất định.

Về mặt lí luận dạy học, bản chất của tích hợp là hướng tới hình thành ở HS những năng lực rõ ràng, đặc biệt, HS có thể ứng dụng kiến thức kĩ năng để giải quyết những tình huống cụ thể, góp phần hòa nhập HS vào cuộc sống lao động. Theo đó, thông qua việc lồng ghép nội dung GDHN vào dạy học các môn khoa học, HS sẽ có cơ hội hiểu rõ hơn về kiến thức đang học, về ứng dụng thực tế của nó và về các

ngành nghề liên quan. Điều đó giúp HS hình thành các năng lực nhận thức ở cấp độ cao hơn và góp phần hình thành năng lực hướng nghiệp (trước hết là năng lực nhận thức nghề nghiệp). Theo (1) "Tích hợp GDHN các môn học ở trường phổ thông sẽ đạt được mục tiêu kép vừa nâng cao chất lượng dạy học môn học vừa góp phần làm cho HS định hướng nghề nghiệp sau này" (1).

Trên thực tế, ở trường THPT hiện nay, GDHN được thực hiện dưới 4 hình thức (Theo Chỉ thị 33/ 2003/ CT-BGDĐT về *Tăng cường GDHN cho HS phổ thông*), đó là: - HN qua dạy - học các môn văn hóa; HN qua dạy - học môn Công nghệ, dạy nghề phổ thông và hoạt động lao động sản xuất; HN qua việc tổ chức hoạt động GDHN; HN qua các hoạt động khác như: tham quan, ngoại khóa..., qua các phương tiện thông tin đại chúng, sự hướng dẫn của gia đình và các tổ chức xã hội. Theo các tác giả Hồ Phụng Hoàng, Trần Thị Thu, Nguyễn Thị Châu, "Tích hợp GDHN vào các môn học là hình thức GDHN có khả năng thực hiện lâu dài, thường xuyên và hiệu quả" (3; 37), bởi vì thời lượng dành cho các môn học là rất nhiều, có những môn HS được học ngay từ cấp tiểu học, THCS. So với các hình thức GDHN khác, việc tích hợp GDHN thông qua dạy học các môn khoa học có nhiều lợi thế: - Để thực hiện hình thức này không cần khoảng thời gian riêng biệt để tổ chức như đối với các hoạt động GDHN, hoạt động tham quan ngoại khóa, dạy nghề phổ thông; - Nhà trường có thể tận dụng được nguồn nội lực là đội ngũ GV để thực hiện giảng dạy, chứ không phải phối hợp với các tổ chức đoàn thể địa phương như đối với các hình thức GDHN còn lại. Cũng chính vì thế, để thực hiện hiệu quả hình thức này, đòi hỏi GV phải có một trình độ nhất định, bên cạnh kiến thức và kĩ năng dạy học môn học, GV còn cần có những kiến thức về các nghề liên quan đến môn học. Đặc biệt, GV cần nắm được phương pháp,

* Viện Nghiên cứu và phát triển giáo dục - Sở Khoa học công nghệ Hà Nội

kĩ năng dạy học tích hợp để có phương án lên lớp sao cho đủ thời lượng 45 phút trong 1 tiết học.

2. Nhiệm vụ của tổ chuyên môn (TCM) trong tích hợp GDHN vào dạy học các môn khoa học

Tích hợp GDHN vào dạy học là nhiệm vụ của mỗi GV khi soạn giảng các bài học có nội dung GDHN phù hợp, thiết thực, tuy nhiên, để các bài học thực sự chất lượng, các nội dung tích hợp cần thiết phải được thảo luận một cách có hệ thống và rõ ràng. Trong hình thức GDHN này, TCM có nhiệm vụ: - *Lập kế hoạch tích hợp GDHN trong dạy học bộ môn.* Kế hoạch này được xây dựng dựa trên đề xuất của các GV thuộc TCM, đồng thời có sự trao đổi thảo luận thống nhất trong tổ. Bản kế hoạch phải nêu rõ mục tiêu tích hợp GDHN trong mỗi môn học cụ thể, các đơn vị kiến thức dự kiến sẽ thực hiện tích hợp (Ở môn nào? Khối lớp nào? Bài nào?) và các nội dung, thông tin hướng nghiệp được lồng ghép. Để đảm bảo các thông tin được cung cấp cho HS một cách cập nhật, đa dạng, TCM cũng nên tổng hợp và phân nhóm các ngành nghề có liên quan đến bộ môn và phân công cho từng nhóm GV hoặc từng GV phụ trách thu thập và chia sẻ thông tin (điều này tùy thuộc vào đặc thù của mỗi TCM). Bản kế hoạch này là một phần của kế hoạch dạy học năm học của TCM, và là căn cứ để TCM theo dõi, giám sát về tần suất và hiệu quả tích hợp GDHN đối với các môn học; - *Tổ chức sinh hoạt chuyên môn về chủ đề tích hợp GDHN trong dạy học bộ môn.* Sinh hoạt này có thể được tiến hành riêng biệt (như buổi hội thảo chuyên đề) hoặc được bổ sung trong các buổi sinh hoạt định kì. Thông qua các buổi sinh hoạt, các GV có cơ hội được trao đổi về những thông tin hữu ích liên quan đến hướng nghiệp, những khó khăn gặp phải trong thực hiện tích hợp GDHN đối với giờ lên lớp của chính mình. Theo (2), "Hướng nghiệp trong quá trình dạy các bộ môn khoa học ở trường phổ thông là một việc hết sức khó khăn nhưng hiện lại thiếu những chỉ dẫn cụ thể về phương pháp tiến hành, biện pháp thực hiện". Chính vì vậy, qua các buổi sinh hoạt chuyên môn, TCM cần đưa ra những giải pháp tháo gỡ, trong đó nhất thiết phải đưa ra được những định hướng mang tính nguyên tắc trong quá trình tích hợp, về mức độ tích hợp trong mỗi bài học với các đối tượng lớp học khác nhau, phương pháp thực hiện; - *Dự giờ, thăm lớp nhằm tăng cường học hỏi kinh nghiệm và phương pháp thực hiện tích hợp GDHN.* TCM cần quán triệt rằng tích hợp GDHN là một tiêu chí đánh giá chất lượng giờ lên lớp, do đó, mỗi GV cần nghiêm túc thực hiện theo kế hoạch

chung của TCM, đảm bảo về mức độ tích hợp trong môn học và trong các bài học, đồng thời khuyến khích sự chủ động, sáng tạo của mỗi GV trong phương pháp, hình thức tích hợp.

Có thể nói, nếu TCM thực hiện được các nhiệm vụ trên, việc tích hợp GDHN trong dạy học sẽ có thể tháo gỡ nhiều rào cản mà phần lớn các GV hay gặp phải, về cả ý thức trách nhiệm đối với GDHN lẫn về mặt chuyên môn. Tùy vào đặc thù của mỗi môn học, tổ trưởng chuyên môn nên có những định hướng cụ thể với các GV về các thông tin phục vụ hướng nghiệp các ngành nghề liên quan đến môn học (không phải càng đưa nhiều thông tin càng tốt, phải có sự lựa chọn phù hợp với nội dung kiến thức khoa học và khả năng tiếp thu của HS), cũng như phương pháp tích hợp trong giờ lên lớp (giúp HS tự hiểu về ý nghĩa và công dụng của các kiến thức được học đối với các nghề như thế nào...).

3. Quản lí GDHN thông qua tích hợp trong dạy học các môn khoa học

Trên cơ sở hiểu được nhiệm vụ của TCM trong công tác GDHN, cán bộ quản lí trường học cần thiết phải phát huy vai trò của các TCM. Trong điều kiện thời lượng dành cho các hoạt động GDHN còn ít ỏi và chưa đa dạng về hình thức tổ chức cũng như thiếu thốn về các nguồn lực phục vụ, hình thức tích hợp GDHN trong các giờ lên lớp là một trong những giải pháp để có thể thúc đẩy chất lượng và hiệu quả công tác GDHN của mỗi nhà trường. Sau đây là một vài đề xuất về các biện pháp quản lí của hiệu trưởng trường THPT:

1) Phát huy vai trò của đội ngũ GV. Đây là nguồn nội lực quan trọng của mỗi nhà trường, là lực lượng chủ đạo thực hiện được các nhiệm vụ dạy học - giáo dục. Riêng đối với GDHN, mặc dù là một nhiệm vụ bắt buộc ở trường THPT, song để mỗi GV có ý thức trách nhiệm thực sự với nhiệm vụ này, đòi hỏi người hiệu trưởng phải có những định hướng rõ ràng, thể hiện trong kế hoạch chiến lược và kế hoạch năm học của nhà trường, nhấn mạnh nhiệm vụ của GV trong GDHN thông qua giờ lên lớp, như: - GV có thể giới thiệu cho HS các nghề cơ bản có liên quan trực tiếp đến môn học, sự phát triển của một số ngành nghề chủ yếu trong các lĩnh vực công nghiệp, nông nghiệp, dịch vụ, công nghệ thông tin; - GV có thể giúp HS biết được hoặc tự tìm hiểu các yêu cầu về kiến thức, kĩ năng của một số ngành nghề được giới thiệu, từ đó HS có thêm thông tin cho việc quyết định lựa chọn nghề nghiệp sao cho phù hợp với sở thích, năng lực, nguyện vọng của cá nhân cũng như

nhu cầu của xã hội. Các nhiệm vụ này nên được bổ sung vào tiêu chí đánh giá năng lực chuyên môn của GV. Để thực hiện tốt nhiệm vụ này, đòi hỏi mỗi GV tự nâng cao ý thức trách nhiệm, lòng yêu nghề, say mê chuyên môn, năng lực tự học, sáng tạo của bản thân nhưng đồng thời phải có sự gắn kết chặt chẽ với TCM. Hiệu trưởng cần chỉ đạo các tổ trưởng chuyên môn phát huy vai trò tiên phong, chủ động, sáng tạo trong tích hợp GDHN ở mỗi giờ lên lớp cũng như trong kế hoạch chung của tổ, tổ chức các seminar để các TCM hoặc các tổ trưởng chuyên môn học hỏi kinh nghiệm lẫn nhau, cùng nhau xây dựng quy trình tích hợp hoặc phối hợp với nhau để thiết kế và giảng dạy các chủ đề GDHN có tích hợp kiến thức nhiều môn học.

2) Xây dựng hệ thống thông tin, tư liệu phục vụ tích hợp GDHN. Hệ thống này do một tổ đặc nhiệm phụ trách, gồm 3-5 người (là đại diện của các TCM), được xây dựng dựa trên kế hoạch GDHN thông qua tích hợp vào dạy học của các TCM. Trên cơ sở danh mục các đơn vị kiến thức và các nội dung tích hợp tương ứng ở mỗi môn học, tổ đặc nhiệm này có nhiệm vụ tổng hợp các thông tin về các ngành nghề, cập nhật, bổ sung qua các học kỳ, năm học. Theo đó, việc GDHN qua các năm học sẽ trở nên đầy đủ hơn, đa dạng hơn về thông tin. Hệ thống này còn có thể sử dụng mỗi lớp học hoặc toàn trường sinh hoạt các chủ đề GDHN trong đó tích hợp kiến thức nhiều môn học liên quan.

3) Tổ chức khảo sát, lấy ý kiến HS về hiệu quả GDHN thông qua các môn học. Đây là biện pháp quan trọng để hiệu trưởng có thể nắm bắt tình hình thực hiện GDHN thông qua các giờ lên lớp một cách kịp thời, chính xác. Phiếu điều tra được thiết kế dành cho HS, với nội dung điều tra về mức độ tích hợp/lồng ghép GDHN trong môn học (không có/thỉnh thoảng/thường xuyên), về thời gian dành cho tích hợp (ít/vừa đủ/nhiều), về thời điểm lồng ghép trong tiến trình lên lớp (phù hợp hay không?), về chất lượng thông tin được cung cấp (có cập nhật không, phong phú không?). Tùy thuộc vào kết quả điều tra mà hiệu trưởng (kết hợp với GV chủ nhiệm) có thể phỏng vấn sâu các em HS, tiến hành dự giờ nhằm rút kinh nghiệm cho GV bộ môn.

Tích hợp GDHN thông qua các môn khoa học cần phải có sự đầu tư chuyên môn và sự quản lý sát sao. Nếu không quan tâm đến hình thức GDHN này

thì trường THPT sẽ không thể thực hiện trọn vẹn chức năng của chính mình. Cho dù cấu trúc và nội dung chương trình giáo dục sẽ có thể thay đổi theo thời gian, nhưng việc thực hiện tích hợp GDHN trong nó sẽ luôn có ích lợi cho các em HS trước khi rời ghế nhà trường để bắt đầu với cuộc sống mới. □

(1) Nguyễn Phúc Chính - Trần Thị Mai Lan. "Tích hợp giáo dục hướng nghiệp trong dạy học Vi sinh vật học (Sinh học 10). *Tạp chí Giáo dục*, số 206.

(2) Nguyễn Văn Hộ - Nguyễn Thị Thanh Huyền. **Hoạt động hướng nghiệp và giảng dạy kĩ thuật trong trường trung học phổ thông.** NXB Giáo dục, H. 2006.

(3) VVOB. **Quản lí hướng nghiệp ở cấp trung học.** NXB Đại học sư phạm Hà Nội, 2013.

Tài liệu tham khảo

Phạm Văn Khanh. *Giáo dục hướng nghiệp trong dạy học các môn khoa học tự nhiên ở trường THPT khu vực Nam Trung bộ.* Luận án tiến sĩ Giáo dục học, Trường Đại học sư phạm - Đại học Thái Nguyên, 2012.

SUMMARY

In high school, the career guidance is not only a compulsory educational activity but also an important target of this grade. This target creates speciality of general education, which is through into intergrated career guidance education and sciences. This post mentions to important task of specialization team in the intergrated form, gives solutions for headmasters in order to perform better management function in the high school.

KÍNH MỜI BẠN ĐỌC ĐẶT MUA TẠP CHÍ GIÁO DỤC NĂM 2014

Tạp chí Giáo dục ra 1 tháng 2 kì, đặt mua thuận tiện tại các bưu cục địa phương (Mã số C192) hoặc đặt mua trực tiếp tại Toà soạn (số lượng lớn) theo địa chỉ: **TẠP CHÍ GIÁO DỤC, 4 Trinzb Hoàì Đức, quận Đống Đa, Hà Nội.**

Kính mời bạn đọc, các đơn vị giáo dục, trường học đặt mua **Tạp chí Giáo dục năm 2014.** Mọi liên hệ xin gửi về địa chỉ trên hoặc liên lạc qua số điện thoại: 04.37345363; Fax: 04.37345363.

Xin trân trọng cảm ơn.

TẠP CHÍ GIÁO DỤC